

Inleiding

Sport roept in de regel positieve gevoelens op bij de meeste mensen. Menigeen houdt ervan om na een drukke werkdag of in het weekend rond te rennen op een voetbal- of hockeyveld, de tennisbaan – al is padel tegenwoordig populairder – of op een andere manier de spieren los te maken. Het bezoek aan sportscholen en *gyms* neemt alleen maar toe, zo ook het aantal mensen dat op de racefiets zichzelf in het zweet werkt. Maar behalve het zelf te beoefenen, zijn we er ook dol op naar sport te kijken. Sport is amusement en dat vertaalt zich in hoge kijkcijfers van sportevenementen die in de huiskamer tot ons komen. We leven mee met sporthelden als Max Verstappen, Mathieu van der Poel, Suzanne Schulting en Sifan Hassan – om er willekeurig een paar te noemen – en hullen ons in oranje of de clubkleuren van ons favoriete team als er een belangrijke interland op stapel staat. De sterke identificatie en verbondenheid van supporters met hun club – en soms hun land – weerspiegelen een aantal belangrijke functies die sport in de hedendaagse samenleving vervult.

Allereerst biedt het verstrooiing. We genieten immens als sporters boven zichzelf uitstijgen en op het oog bovenmenselijke prestaties leveren. Daarnaast zorgt sport voor de broodnodige afleiding van de beslommeringen van alledag. De Grieken en Romeinen wisten al dat het volk rustig kon worden gehouden met brood en spelen, en op die variant wordt nog steeds voortgeborduurd. Dat de meeste professionele voetbalclubs in Europa bestaan uit volledig bij elkaar gekochte elftallen deert de fans allerminst, zolang hun elftal maar aan de verwachtingen voldoet. De tifosi in Zuid-Italië zijn bereid op water en brood te leven als Napoli maar wint en in Rotterdam-Zuid doen de supporters van de spanning nu al geen oog meer dicht nu hun club Feyenoord de titel van het seizoen 2022-2023 voor het grijpen heeft. De laatste belangrijke functie die sport vervult, hangt hiermee samen: het meeleven met sporters en de identificatie met een team dragen bij aan de behoefte om bij een groep te horen en aan de vorm van een identiteit, iets waaraan in de gefragmenteerde en geïndividualiseerde samenleving meer behoefte bestaat dan ooit.

Juist vanwege de bovengenoemde functies hebben we lang de neiging gehad om de rafelrandjes van de sport te negeren. Meegesleurd door onze behoefte aan verstrooiing, afleiding, groepsvorming en identiteit hebben velen van ons zich lange tijd in slaap laten sussen door het

romantische waanidee dat topsport altijd gebaseerd is op de pijlers van sportiviteit, *fair play* en eerlijk *sportmanship*. Het is verleidelijk om met een biertje in de hand te kijken naar en mee te leven met wielrenners die op één dag vier hoge Alpecols moeten zien te bedwingen en dan te blijven geloven dat zo'n bijna onmenselijke prestatie te leveren valt op basis van uitsluitend een goede voorbereiding en een uitgekiend voedingsprogramma. Of te geloven dat die gouden medaille in het turnen of in de roeisport is behaald met de hulp van een coach die zijn of haar pupil altijd empathisch heeft bejegend en nooit heeft afgebeeld, afgeblafd of vernederd. Toch lijkt de tijd van al te grote naïviteit voorbij, zeker sinds we de afgelopen decennia zijn geconfronteerd met een groot aantal serieuze misstanden in de sport, variërend van groot-schalige dopingprogramma's in de wielrennerij, krachtsporten en atletiek, omkoping, fraude en witwassen in het voetbal tot aan racisme, seksuele intimidatie en andersoortige ernstige integriteitsschendingen in tal van sportdisciplines. Alle reden dus om ook in dit tijdschrift aandacht te besteden aan enkele schaduwzijden van de hedendaagse sport. In dit themanummer is geprobeerd om actuele onderzoeken en ontwikkelingen rond het thema 'sport & integriteit' vanuit verschillende perspectieven te belichten. De bijdragen komen vanuit diverse (wetenschappelijke) disciplines en ook de abstractieniveaus verschillen, van algemene fenomeenanalyses tot sportspecifieke dynamieken en inzoomen op casuïstiek. Qua inhoud is er ruimte gecreëerd voor zowel specifieke criminaliteits- en integriteitsvraagstukken – in Nederland en daarbuiten – als de sociale factoren die daarop van invloed zijn. Het themanummer is niet representatief voor de sport in de brede zin van het woord – de voetballerij domineert in diverse bijdragen –, maar laat wel een aantal relevante facetten zien van integriteitsschendingen in de sport en de maatschappelijke reactie daarop (dan wel het uitblijven daarvan).

Het themanummer wordt geopend met een bijdrage van **Sandra Meeuwse**n. In dit filosofisch ingestoken artikel staat de evolutie van de sportethiek centraal en wordt vanuit een systemische invalshoek het integriteitsvraagstuk in de sport geduid. Meeuwse n constateert dat momenteel een juridische aanpak domineert om het integriteitsvraagstuk in de sport te lijf te gaan. Ze pleit voor een complementaire strategie om die benadering te verrijken, die bestaat uit het initiëren van een

proces om de bestaande cultuur in de sport van binnenuit te veranderen, waardoor het morele weerstandsvermogen toeneemt.

Het volgende artikel sluit goed aan bij dit pleidooi van Meeuwssen, want ook hierin wordt primair gezocht naar mogelijkheden voor cultuurverandering. In de bijdrage van **Hans Nelen** staat de nasleep centraal van een boek dat de auteur in 2022 publiceerde onder de titel *Ostrageous*, naar de misstanden in relatie tot de financiering van professionele voetbalclubs en de transfer van spelers. Het boek is in de academische wereld goed ontvangen, maar in de voetbalwereld zelf heeft het nog weinig losgemaakt en is het zelfs angstvallig stil gebleven. Voor de auteur vormde dat aanleiding om juist dat stilzwijgen en weggijken tot centrale thema's van dit artikel te maken. Na een kort overzicht van de belangrijkste criminologische problemen die de voetballerij in relatie tot de financiering van clubs en de transfer van spelers teisteren, worden enkele strategieën besproken die het beoogde debat met participanten uit de voetbalwereld wellicht wel op gang kunnen brengen. Meer externe druk op de sector zal nodig zijn om de voetbalwereld beter te doordringen van de noodzaak om de misstanden in de sector te onderkennen en meer inspanningen aan de dag te leggen om die misstanden tegen te gaan.

Ook de vier hiernavolgende artikelen zoomen in op problemen in de voetbalsector. Aansluitend op de problematiek van niet-transparante financiële constructies en witwassen in het voetbal gaat de bijdrage van **Niels Appermont en William Bull** in op de stappen die België heeft gezet in de preventie en bestrijding hiervan. Als reactie op een omvangrijk fraude- en witwasschandaal in het profvoetbal heeft België als eerste land in Europa de voetbalsector laten vallen onder een juridisch antiwitwaskader, in lijn met de richtlijnen van de Europese Unie die al wel gelden voor andere risicosectoren, zoals de bankensector. Dat houdt bijvoorbeeld in dat clubs verplicht zijn tot het onderzoeken van witwasrisico's bij zichzelf en zakelijke partners en tot het melden van ongebruikelijke transacties. Appermont en Bull schetsen de juridische context van deze nieuwe maatregelen en maken anderhalf jaar na de invoering ervan de eerste, voorlopige balans op. Hun analyse suggereert dat van de uitbreiding van de antiwitwaswetgeving tot de voetbalsector geen wonderen moeten worden verwacht.

De volgende bijdrage gaat ook over Belgisch voetbal. **Lucie Vanwersch en Wim Hardyns** beschrijven een goed gedocumenteerd omkopingschandaal in het Belgische betaald voetbal uit de periode 2004-2006.

Het betreft de zaak Zheyun Ye, waarin coaches en spelers werden omgekocht om uitslagen te beïnvloeden. Naast dat de auteurs de *modus operandi* van de criminele organisatie beschrijven, passen ze het *Harm Assessment Framework* toe op de casus. Dit is een criminologische methode om de gevolgen van een criminaliteitsfenomeen voor alle benadeelde partijen in kaart te brengen. De analyse van Vanwersch en Hardyns onderstreept dat matchfixing niet alleen het eerlijke verloop van een wedstrijd of competitie verstoort, maar ook grote nadelige gevolgen – in functioneel, financieel, fysiek en/of psychologisch opzicht – heeft voor tal van organisaties en personen.

Naast criminaliteitsproblemen wordt de sport – het voetbal in het bijzonder – geplaagd door diverse andersoortige integriteitsvraagstukken. De auteurs van het vijfde artikel, *Marjan Olfers en Jacinta Lieuwes*, richten zich in hun bijdrage op het omgaan met racisme en discriminatie in de praktijk en de maatschappelijke reactie op racisme in de voetbalsport. Tevens reflecteren zij op de instelling en inzet van de Commissie Mijnals (waarvan beide auteurs deel uitmaken). Deze onafhankelijke commissie onder leiding van Humberto Tan is medio 2020 opgezet om de Koninklijke Nederlandse Voetbaldbond (KNVB) gevraagd en ongevraagd te adviseren op het thema racisme en discriminatie. Olfers en Lieuwes bespreken een aantal dilemma's waarmee de Commissie Mijnals is geconfronteerd en hoe daarmee wordt omgegaan. Ondanks het feit dat de commissie regelmatig op weerstand stuit en zelf soms ook onderwerp is van de discussie, is het geen optie om het bijltje erbij neer te gooien. Integendeel, volgens de auteurs is het cruciaal om de onbewuste stereotypering die in de voetballerij bestaat, te benoemen en zichtbaar te maken.

Judith van Heems en Nick Romeijn gaan in op een ander integriteitsprobleem, namelijk de exploitatie van jonge kinderen bij het vervullen van hun kinderdroom om profvoetballer te worden. Ze schetsen hoe de drang naar geld en roem van het profvoetbal heeft geleid tot een proces van scouting, begeleiding en belangenbehartiging, waarbij de belangen van jonge spelers ondergeschikt kunnen raken aan die van alle andere betrokkenen. Veel partijen hebben hier een rol in: voetbalscholen en spelersmakelaars, de voetbaldbond en de clubs, alsook de ouders van de spelers. Uiteindelijk gaan volgens de auteurs te vroeg (door)selecteren en slechte begeleiding ten koste van plezier en talent en brengen deze ook schadelijke gevolgen met zich voor de persoonlijke ontwikkeling van jonge spelers. Het is daarom een gezamenlijk

belang om aandacht te hebben voor het belang van het kind in dit systeem.

De laatste bijdrage van *Frank van Gemert* gaat over een geheel andere sporttak, te weten het kickboksen. Het bijzondere aan dit artikel is dat het niet zozeer vertrekt vanuit een zorg over de ontwikkelingen in deze discipline, maar juist vanuit een positieve insteek. De auteur laat zien hoe een tot voor kort verguisde full-contact vechtsport met links naar het criminele milieu de afgelopen jaren is veranderd in een mainstream bezigheid die een ruime markt bedient. Het artikel schetst tegen welke achtergrond deze veranderingen zich hebben voltrokken.

Na lezing van dit themanummer zal de lezer zeker niet alles weten over integriteitsschendingen in de sport en de wijze waarop daarmee wordt omgesprongen. Er ligt wat dat betreft nog een groot terrein braak voor verdere exploratie. Niettemin hopen en verwachten wij dat de verschillende artikelen kunnen bijdragen aan een bredere maatschappelijke discussie over de schaduwzijden van de sport. Sportbeoefening is in een aantal opzichten zeker geen onschuldig tijdverdrijf meer, maar is – in het bijzonder op het niveau van de topsport – in de ban geraakt van professionalisering en commercialisering. Dat heeft de sport veel gebracht. Het niveau van de meeste sporten is de afgelopen decennia onmiskenbaar gegroeid en de geïnteresseerde kijker kan als gevolg van de aantrekkelijkheid van sport in de media op elk gewenst moment genieten van hoogwaardige topsport. Dit themanummer van *Justitiële verkenningen* laat zien dat de keerzijde van deze ontwikkelingen echter niet moet worden onderschat en dat de integriteit van de sport in meer dan één opzicht ernstig onder druk staat. Een panacee voor de aanpak van de geschetste problemen is er niet, maar één ding is in ieder geval duidelijk: ervan blijven wegkijken is geen optie.

Hans Nelen

Bob van der Vecht*

* Prof. dr. mr. J.M. Nelen is als hoogleraar criminologie verbonden aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht. Dr. B van der Vecht is gepromoveerd in de kunstmatige intelligentie, werkzaam als analist bij de Nederlandse Arbeidsinspectie en redactielid van *Justitiële verkenningen*.